

העלון לאברכי כולל, בני הישיבות ולכל לומדי התורה

א איחוד בחידוד

המאחד בקרבו חידודים ותשובות בהלכה ובאגדה

לע"ר שמעון יהודה זצ"ל עפשטיין
בן הגה"צ ר' אברהם יעקב (ויידל) זצוקלה"הלע"ר הרב יוסף זצ"ל קולמן
בן הו"ר הרב אהרן דוד זצ"ל

נפלאות מתורתך

"ציון בְּמִשְׁפַּט תִּפְּדֶה וְשִׁבְיָהּ בְּצִדְקָה". ישעיה א' כ"ז [מתוך ה'הפסדה' לשבת זו].

ספר בנאוותיו של ישעיה הנביא, שנכתב בידי חזקיה המלך וסיעתו (ב"ב ט"ו א'), פותח בתוכחות קשות על ישראל בעקבות חטאיהם הרבים וכולל בה את הקריאה לשוב בתשובה שלימה לפני ה' שתתקבל לרצון ויזכו לכל טוב, ויחד עם זאת נכללים בה בנאוות זעם על העתיד לבוא עליהם אילו ימנעו מלשוב בתשובה, כאשר פסוקים אלו נקראים בשבת זו בציבור, ומסיימים בפסוק דידן המלמד אל אופני הגאולה של ישראל וירושלים.

וכבר עמדו המפרשים בחילוק בין 'ציון' היא ירושלים אשר עליה אמר הפסוק כי 'בְּמִשְׁפַּט תִּפְּדֶה', לבין 'שִׁבְיָהּ' הנצרכים לפדיון והצלה באופן שונה שהוא על ידי 'צִדְקָה', וביארו זאת בכמה אופנים, עיי"ש בפרש"י ורד"ק ועוד הרבה.

אכן מה שיש להבין, מה המשמעות לחלוקה זו בין 'ציון' היא ירושלים, לבין 'שִׁבְיָהּ' הם בניה, כאשר לכאורה חוטאים ואף הגלות תכונן התשובה והגאולה, תלויים במעשי בני ישראל, ואם כן מה שייך לתלות סיבה לגאולה בעצם העיר ירושלים.

זאת ועוד מצאנו לשונות רבים דומים בפסוקים, וכגון (איכה א', ז'-ח'): "זִכְרָה יְרוּשָׁלַם... חֲטָא חֲטָאָה יְרוּשָׁלַם...". הרי שירמיה הנביא מיחס את המעשים והחטאים לירושלים, כאשר קשה לומר כי הוא רק לתפארת המליצה והכוונה על אנשי העיר ירושלים, שהרי מדובר בפסוקים מכתבי הקודש האמורים בנבואה.

*

הנה יש לדון בעצם חורבן הבית וגלות ישראל, ואף בכל מהלך שנות גלות ישראל מארץ הקודש, על מי חלה גזירה זו, האם זו גזירה על עם ישראל או על ארץ הקודש ועיר הקודש והמקדש.

ובפשוטו נראה כי אין כלל מקום לנידון זה, שהרי ברור לכל כי הגזירה היא על עם ישראל עקב שחטאו ועזבו את ה' ולכן לא היו ראויים יותר לזכות למעלת בית המקדש ולהשראת השכינה ולקדושת עיר הקודש וארץ הקודש, רק התוצאה היא שנסתלקה השכינה ונחרב בית קדשנו ותפארתנו וגלינו מעיר הקודש ואף מארץ הקודש, ולכן גם הדרך לזכות להשראת השכינה ולגאולה הקרובה ולשיבת ציון ובניין בית המקדש, אינו תלוי אלא בנו ובמעשינו, כאשר כל עוד שלא זכינו בבנינו, נחשב כאילו חרב בימינו (ירושלמי יומא פ"א ה"א, ה"א, וכו"ז במדרש תהלים קל"ז י').

אמנם כאשר מתבוננים בפסוקי התוכחה בפרשת בחוקותי, מגלים דבר פלא, כי מלבד עצם התוכחה והעונש על חטאיהם, יש בהם גם בחינה ביחס וכלפי הארץ, כגון בענין העונש המתייחס לארץ הנצרכת לכפרה ולתיקון בה שלא שבתה, וכדכתיב (ויקרא כ"ו, ל"ב-ל"ה): "וְהִשְׁמַתִּי אֶת הָאָרֶץ... וְאֶתְכֶם אֶזְרֶה בְּגוֹיִם... אֲזִי תִרְצֶה הָאָרֶץ אֶת שְׁבִתְהָהּ כֹּל יְמֵי הַשָּׁמָה... אֲזִי תִשָּׁבֵת הָאָרֶץ וְהִרְצַת אֶת שְׁבִתְהָהּ. כֹּל יְמֵי הַשָּׁמָה תִּשָּׁבֵת אֶת אֶרֶץ לֹא שְׁבִתָּה בְּשִׁבְתֶּיכֶם בְּשִׁבְתֶּיכֶם עָלֶיהָ". ויתרה מזאת מצאנו לשון "זכרון" על הארץ, כדכתיב (שם מ"ב): "וְזָכַרְתִּי אֶת בְּרִיתִי יַעֲקֹב וְאֶף אֶת בְּרִיתִי יִצְחָק וְאֶף אֶת בְּרִיתִי אַבְרָהָם אֲזָכֹר וְהָאָרֶץ אֲזָכֹר" (וירושלמי ח"ל" ספרא בחוקות ב' ח'): "ומניין שהברית כרותה לארץ, תלמוד לומר וְהָאָרֶץ אֲזָכֹר". הרי כי אף לארץ יש חלק בגלות ובגזירה בעבורה נצרכת היא לזכירת הברית שעמה בדומה לזכירת הברית עם האבות.

ובאמת ענין זה מצאנו במקומות נוספים בתורה, שכאשר חוטאים פוגמים גם בארץ, וכגון בדיני רוצח (במדבר ל"ה, ל"ג-ל"ד): "וְלֹא תִחַנְיֹפוּ אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲתֶם בָּהּ כִּי הִיא הִיא תִּחַנֵּיף אֶת הָאָרֶץ וְלֹאֲרֶץ לֹא יִכְפֹּר לָדֵם אֲשֶׁר שָׁפַךְ בָּהּ כִּי בַדֵּם שָׁפַךְ. וְלֹא תִטְמֹא אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲתֶם יֹשְׁבֵיהָ בָּהּ...". ופרש"י: "וְלֹא תִחַנְיֹפוּ... וְלֹא תִרְשִׁיעוּ...". הרי שאם מקילים בדיני של רוצח, יש בכך קלקול והרשעה לארץ ומניעת כפרתה הנצרכת בעקבות הדם שנשפך בה, והדבר מטמא את הארץ, ומבואר כי הארץ מצד עצמה נצרכת לכפרה כאשר נעשו בה עוונות.

*

נמצא כי לכאורה קיימות שתי גזירות שאינן בהכרח מקבילות, האחת על עם ישראל שיענשו בחורבן הבית וגלותם מארץ הקודש. והשניה על ארץ ישראל שאינה יכולה להחזיק בה את עם ישראל מחמת עוונותיהם שהרשיעו את הארץ וכבר אינה ראיה להם.

*

לאור מסקנה זו כי קיימות שתי גזירות, האחת על עם ישראל והשניה על הארץ, מתעוררת השאלה, לאיזה מצד צריכים להגיע כדי לזכות לגאולה, האם די בכך שהסיבה לאחת משני הגזירות הללו באה על מקומה בשלום, או שההכרח הוא כי ימצא תשובה וכפרה לשני הגזירות גם יחד. הנפק"מ שיש בשאלה זו, מה הדין אם עם ישראל יחזרו בתשובה קודם שהארץ תזכה לכפרה, או אם הארץ תגיע לתקונה קודם שעם ישראל יחזרו בתשובה, האם גם במצב זה נזכה לגאולה ולישועה, או שמוכרחים להגיע למצב בו גם עם ישראל תקנו את חטאיהם באופן מושלם וכעת זוכים להתקרב לה' בכל לבבם, וגם הארץ תגיע לתקונה השלם, רק אז יזכו בני ישראל לגאולתם השלימה.

וחידוש פלאי כותב רבי משה סופר זצ"ל (ח'תם סופר' בחיבור 'חתם סופר על התורה', בפרשנותו, עמ' ד"ד ל"א ציון), כי כאשר הארץ תגיע לתיקונה ולכפרתה המושלמת ומבחינתה ראויה היא לשוב ולקבל אליה את בני ישראל, גם אם ישראל טרם השלימו את תשובתם, בכל זאת יזכו לגאולה.

ומהלכו זה הפלאי לומד החת"ס מדברי פסוק דידן, 'ציון בְּמִשְׁפַּט תִּפְּדֶה וְשִׁבְיָהּ בְּצִדְקָה', ומבאר כי כאשר 'ציון' בְּמִשְׁפַּט תִּפְּדֶה, והיינו שכבר רצתה את שבתותיה והגיע לתקנתה ופדינה המלא ועל פי משפט ראויה לה להפדות, באותה שעה הארץ הקדושה והשוממה צועקת לפני הקב"ה כי היא מצד עצמה תקנה ורצתה את שבתותיה וכבר הושלם כפרתה ותיקונה, על כן מדוע תמשיך לעמוד בשוממותה ועל, והגם שישאל מצד עצמה אינם ראויים להאל, משום שטרם השלימו את כפרתם ותיקונם, בכל זאת מצד עצמה כבר הגיע עת הגאולה. ובעקבות צעקתה זו של הארץ לפני ה', בדריה מתקבלים לפני ה', ולמרות שעם ישראל טרם ראוי לכך, ה' גומל צדקה וחסד עם ישראל ופודה גם אותם בזכות הארץ, וכהמשך דברי הפסוק: 'וְשִׁבְיָהּ בְּצִדְקָה', שעם ישראל המה 'שביה' נפדים בצדקה.

*

בעוונותיהם הרבים בקלינו בכפליים בחורבן בית ראשון ובית שני, אך ישנו הבדל משמעותי ביניהם, שביט ראשון עמד בחורבנו שבעים שנה ולאחריהם זכו ישראל לשיבת ציון, ואילו בית שני עומד בחורבנו קרוב לאלפיים שנה, וטרם זכינו לגאולה, יזכנו ה' שתהיה 'בעגלה ובזמן קריב'. וכל המתבונן בדבר ממה ביותר, מה ההבדל והחילוק ביניהם, מדוע בית שני לא נבנה מחדש לאחר זמן כה רב שעבר וחלף וכל הצרות והיסורים הנוראים שעברו ישראל במהלך שנים אלו.

לרפואתו השלימה

של האשה הצדקנית הזקוקה לרחמי שמים מרובים

מרת רבקה בת מרים שתי

בתוך שאר חולי ישראל

ומבקשים מאוד מכל מי שיכול, שיאמר פרק תהלים או יתן פרוטה לצדקה לרפואתו השלימה במהרה

גליון
תת"ו

פרשת דברים-חזון תשפ"ו שנה כ'

כתב חידה

בשוני בשתי הזכרותי לטובה נדרשתי,
ובכל אחת מהן כאנשי הנהגה נקראתי.

בצדקותי וענוותנותי על כולם עליתי,
ושכר עצום עבורם מאת ה' שולמתי.

בשלושת הבורחים ואף בין הנשבעים נמנית,
ויתכן כי בעבור זאת במוסרי התורה נזכרתי.

מ י א נ י ?

רמז: דמות מבין 'רועי ישראל ומנהיגיו'!

חילוקא דרבנן

כתיב (דברים א' י"ג): "הָבו לָכֶם אֲנָשִׁים חֲכָמִים וְנָבִיִּים וְיָדְעִים לְשִׁבְטֵיכֶם וְאֲשִׁימָם בְּרָאשֵׁיכֶם". ופירש"י: "וְיָדְעִים לְשִׁבְטֵיכֶם. שהם ניכרים לכך; שאם בא לפני מעוטף בטליתו, איני יודע מי הוא ומאיה שבט הוא ואם הגון הוא. אבל אתם מכירים בו, שאתם גידלתם אותו. לכך נאמר, וְיָדְעִים לְשִׁבְטֵיכֶם". ומבואר, כי משה רבינו טען לישראל, שאינו יכול לבחור בעצמו את הדיינים, כיון שאינו יודע כל אחד מהם אם הגון הוא.

עיי' בפסוק (שמות י"ח כ"א): "וְאֶתְהָ תַחֲזֶה מִכָּל הָעָם אֲנָשִׁי חָזִיל יִרְאֵי אֱלֹהִים אֲנָשִׁי אֶמֶת שְׂנֵאִי בָּעַע וְשִׁמְתָּ עֲלֵהֶם שְׂרֵי אֱלֹהִים שְׂרֵי מֵאוֹת שְׂרֵי חֲמִשִּׁים וְשְׂרֵי עֶשְׂרֹת, וּפִרְשִׁי שֵׁם: "וְאֶתְהָ תַחֲזֶה. ברוח הקודש שעליך". ומבואר, כי יתרו אמר למשה, שיכול הוא לדעת על ידי רוח הקודש, אלו אנשים למנות לדיינים. ומדוע אמר משה, כי אינו יכול לדעת מי הגון ומי לא.

וצריך ביאור!!!

מדור זה נתרם לע"נ איסר יעקב בן מנחם מנדל וחנה בנה בת שמאי ז"ל

מענינא דסדרא

"זאת בריתי אשר תשמרו... המול לכם כל זכר" (בראשית י"ז י').

היכן בפרשתנו, מצינו מעשה או הנהגה בענין 'ברית מילה', או שניתן ללמוד על דבר מענייני 'ברית מילה' מעלתה וכוונתה, או על הדרכים והצורות הראויות אל עשייתה?

מדור זה נתרם לזכות חוה בת חיה שרה

המשך: **ובעצם** שאלה זו כבר עמדו חז"ל מפנים אחרות, מדוע לא נתגלה הקץ לחורבן בית שני, ואילו לחורבן בית ראשון התגלה והתפרש בפסוק, וכדאינתא ביומא ט' ב': "רבי יוחנן ורבי אלעזר דאמרי תרווייהו, ראשונים שנתגלה עונם (לא היו מכסין פשעיהם - רש"י), נתגלה קצם (כדכתיב [ירמיהו כ"ט י'): לִפִּי מֵלֶאכֶת לִבְבִּל שְׁבָעִים שָׁנָה אֶפְקֹד אֶתְכֶם - ע"פ רש"י). אחרונים שלא נתגלה עונם (בני מקדש שני רשעים היו בסתר - רש"י), לא נתגלה קצם".

זאת ועוד יש להבין, לפי דברי החת"ס הנזכרים, כי די בהשלמת כפרת ותיקון הארץ בכדי שבזכותה יזכו ישראל לגאולה, אם כן, אף אם הארץ נפגמה בתקופת בית שני עשרת מונים יותר מאשר בשנות בית ראשון, די היה לארץ להשלמת תיקונה שבע מאות שנה או כפליים מהן, והסברה נותנת כי כפרת הארץ הושלמה זה מכבר לפני דורות רבים, ומדוע לא הועילה השלמת תיקון הארץ בכדי להביא לגאולת ישראל, וכפי שהיה לאחר חורבן בית ראשון.

*

בתורה הקדושה נאמרו שתי פרשיות של תוכחה וקללות, האחת בפרשת בחוקותי והשניה בפרשת כי-תבוא, וכבר עמדו חז"ל והקדמונים בביאור ההשוואות והחילוקים ביניהם, ונבקש להוסיף הבדל נוסף שמצאנו, והוא, כי בתוכחה ובקללות של פרשת בחוקותי מזכירה התורה את הארץ בעונשים המתייחסים אליה והצורך שלה בכפרה ובתיקון, וכפי שנתבאר לעיל. ואילו בתוכחה ובקללות של פרשת כי-תבוא לא מצאנו ענין זה, ולא דבר ריק הוא.

וידועים דברי הרמב"ן בפרשת בחוקותי (כ"ו ט"ז ד"ה וד"ה אבל): "ודע והבן, כי האלות האלה ירמזו לגלות ראשון, כי בבית הראשון היו כל דברי הברית הזאת הגלות והגאולה ממנו. שכן תראה בתוכחות... אבל הברית שבמשנה תורה, ירמז לגלותו זה ולגאולה שנגאל ממנו, כי הסתכלנו תחילה שלא נרמז שם קץ וקצב ולא הבטיח בגאולה, רק תלה אותה בתשובה...". וראה עוד בדבריו בפרשת כי-תבוא ומבאר כיצד הקללות המה לפי המאורעות שהיו בגלות בית שני, עיי"ש.

ומעתה, ביאר רבי ארון רייך שליט"א מבואר היטב מה שאלנו, כי כל דברי החת"ס על כפרת ותיקון הארץ המהווה סיבה לגאולת ישראל, הוא דוקא בחורבן גלות בית ראשון, אשר בהם נזכר קלקול הארץ והצורך בתיקונה, ולכן כאשר תוקן הפגם ובמשפט ראויה הארץ לפדיה, בבחינת 'ציון בְּמִשְׁפַּט תִּפְּדֶה', בצדקת ה' עמנו התאפשר גאולת ישראל בבחינת 'וְשִׁבְיָהּ בְּצִדְקָה'. אבל לגבי חורבן גלות בית שני, שלא נזכר בהם קלקול הארץ והצורך בתיקונה, שכן לא חטאו בעוונות הקשורות לארץ, האפשרות היחידה לגאולה היא על ידי שבני ישראל יחזרו בתשובה שלימה לפני ה', וכדברי הרמב"ן הנזכרים: 'כי הסתכלנו תחילה שלא נרמז שם קץ וקצב ולא הבטיח בגאולה, רק תלה אותה בתשובה', ועל כן, כאשר נזכה לכך, במיוחד בימים קשים אלו בהם רודפים את שומרי התורה ומצוותיה ובמיוחד את לומדי ועמלי התורה, הרי שהדרך לתשובה סלולה בפנינו, וכאשר נזכה לשוב בתשובה שלימה לפני ה', ויתכן אף בימים הללו ועוד קודם תשעה באב, נזכה לגאולה השלימה ולבנין בית קדשנו ותפארתנו, במהרה בימינו אכ"ר.

תשובה ל"חילוקא דרבנן"

לפרשת פינחס:

בתשובה לשאלה, בדברי רש"י (במדבר כ"ו ה'), דכיון שהיו האומות מבזין את ישראל, כי כביכול שלטו המצריים בנשותיהם, לפיכך הטיל הקב"ה שמו עליהם, ה"א מצד זה ויו"ד מצד זה, וכמו שנאמר למשל בבני ראובן: "חֲנוּךְ מִשְׁפַּחַת הַחֲנֹכִי לְפִלּוֹא מִשְׁפַּחַת הַפִּלְאִי" כיצד יש ליישב דבריו עם מה שפירש (שמות ג' ט"ו), כי הקב"ה לימדו למשה את קריאת שם ה' שלא יקרא ככתבו, אך מצד כתיבתו של השם הרי הוא נכתב ככתבו, ומדוע כאן הטיל הקב"ה את שמו שלא כפי סדר האותיות, אלא ה"א מצד זה ויו"ד מצד זה.

בשאלה זו עמדו כמה ממפרשי התורה, ונביא ממקצת דבריהם וכדלהלן.

ב'משכיל לדוד' (במדבר שם) כתב: "אלא י"ל, כמו שאמרו רז"ל (סוטה י"ז א'), איש ואשה שזכו שכינה ביניהם, יור"ד באיש, וה"א באשה. וידוע, דאמרו רז"ל (שם י"א ב'), דבשכר נשים צדקניות נגאלו אבותינו ממצרים, ולכן הקדים הה"א שהיא לאשה". והיינו, כיון דגאולת ישראל ממצרים היתה בזכות הנשים, ומה ששמרו ישראל בקדושתן שלא שלטו בהם המצריים היה בזכות הנשים, לכן הקדים הקב"ה אות ה"א משמו על השבטים, כיון שאות ה"א משמו נמצאת באשה.

וכיוצ"ב כתב ה'באר בשדה' שם: "משום דהכא עיקר השבח הוא לנשים שהמניעה בא מהן שלא רצו להיזקק לשום אדם ועליהן נאמר (שה"ש ד' י"ב), גֵּן עֵדֶן אֲחוֹתֵי כָלָה, וידוע שה"א לאשה והיו"ד לאיש". והיינו, דעיקר השבח שלא שלטו המצריים בישראל היה בזה שלא שלטו בנשותיהם, לכן הקדים הקב"ה בשמם את האות ה"א, שהיא נמצאת באשה.

והחיד"א בספרו 'נחל קדומים' (שם אות ו') ביאר: "ואפשר עוד לומר, דקיי"ל דשבויה אפילו אמה מעידה עליה, וכמו שכתוב באבן העזר (ס' ז'). וא"כ כביכול השכינה יכולה להעיד... בשבויה אמה נאמנת ועל אחת כמה וכמה לצד עילאה ושכינה כביכול, ולכן הקדים ה"א הרומזת לשכינה". והיינו, כי האות ה"א היא רמז לשכינה, והשכינה מעידה על ישראל שלא חטאו, וכמו שאפילו אמה של שבויה נאמנת להעיד עליה שלא חטאה.²

לפרשת מטות-מסעי:

בתשובה לשאלה, בדברי רש"י (במדבר ל"א י"ג), כי משה ואלעזר הכהן יצאו אל מחוץ למחנה לקראת השבים ממלחמת מדין, כדי להוכיח את נערי ישראל, על כך שיצאו לחטוף מן הביזה, כיצד יש לבאר דבריו עם מה שפירש (בראשית י"ד, י"ז-כ"א), כי מלך סדום וכן מלכי צדק יצאו לקראת אברהם אבינו לכבדו ולקבל פניו בשבוע מן המלחמה, וא"כ מניין לרש"י, כי יציאת משה ואלעזר הכהן היתה כדי להוכיח את השבים ממלחמת מדין, ולא מחמת שרצו לכבדם על נצחונם בשעת שובם מן המלחמה.

בשאלה זו עמד ה'משכיל לדוד' (במדבר שם), וכתב: "ואם תאמר, ודילמא לכבודם יצאו ולקבל פניהם על שבאו בניצחון, דהכי אורחא דמלתא. ויש לומר, משום דבקרא דלעיל (שם י"ב) כתיב, וַיָּבֹאוּ אֶל מֶשֶׁה וְגו' אֶל הַמִּתְנַחֵם וכו', והואיל וכבר נכנסו הם למחנה, היכי

כתיב הכא וַיָּצֵאוּ וכו' אֶל מֶחֱוֹץ לַמִּתְנַחֵם. לכן מפרש, דאיברא שהם נכנסו, אבל לא כל השב"י וכל המלקוח וכל השקל, אלא נשאר מחוץ למחנה. ועל זה יצאו (-משה ואלעזר הכהן), לפי שראו נערי ישראל וכו'. וקאמר 'נערי', דאילו גברי הרי העיד עליהם (שה"ש ו' ו') שִׁנְיָהּ פֶּעֶדָר וכו' שְׂפָלָם מִתְאַמּוּת... משום הכי קאמר, שאלו נערים היו, וקעבדי מעשה נערות". והיינו, דמה שהכריח את רש"י לבאר, כי משה ואלעזר יצאו לקראת השבים מהמלחמה כדי להוכיחם ולא כדי לקבל את פניהם, הוא משום דכבר בפסוק הקודם נאמר במפורש, כי השבים מהמלחמה באו למשה ואלעזר, וא"כ יוצא שמשה ואלעזר כבר קיבלו את פניהם, ומדוע נאמר שוב כי משה ואלעזר הכהן יצאו אל מחוץ למחנה, לכן פירש"י, כי יציאה זו של משה ואלעזר היתה להוכיח את נערי בני ישראל.

תשובה ל"מענינא דסדרא"

לפרשת פינחס:

בתשובה לשאלה, היכן בפרשת פינחס, מצינו מעשה או הנהגה בענין 'ברית מילה', או שניתן ללמוד על דבר מענייני 'ברית מילה' מעלתה וכוונה והלכותיה, או על הדרכים והצורות הראויות אל עשייתה.

הנה מצינו כמה לימודים והנהגות בענייני ברית מילה הרמוזים בפרשתינו, וכדלהלן.

א. הקב"ה גזר על אליהו הנביא שיהא בכל ברית מילה הנעשית בעם ישראל, מחמת קנאתו שקינא על עבודה זרה, וכמו שנאמר (במדבר כ"ה, י"א-י"ג): "פִּינְחָס בֶּן אֱלֶעָזֶר בֶּן אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן הַשֵּׁיב אֶת חַמְתִּי מֵעַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּקִנְיָנוֹ אֶת קְנָאֲתִי בְּתוֹכָם וְלֹא כְלִיתִי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּקִנְיָנָתִי. לִכֵּן אֶמְרָה הִנֵּנִי נִתֵּן לִי אֶת בְּרִיתִי שְׁלוֹם. וְהִתֵּתָ לָוִי וְלִזְרָעוֹ אַחֲרָיו בְּרִית כְּהֻנָּה עוֹלָם תַּחַת אֲשֶׁר קָנָא לְאַלְקִי וַיִּכְפֹּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְאִיתָא ב'פרקי דרבי אליעזר' (כ"ט): "עמד אליהו וברח מארץ ישראל ונמלט, שנאמר (מ"א י"ט ח'), וַיֵּקֶם וַיֵּאכַל וַיִּשְׁתֶּה. נגלה עליו הקב"ה ואמר לו, (שם ט'), מֶה לָּךְ פֶּה אֱלֵיָהוּ. אָמַר לוֹ, (שם י'), קָנָא קְנָאֲתִי. אמר לו הקב"ה, לעולם אתה מקנא; קנאת בשטים על גלוי עריות, שנאמר, פִּינְחָס בֶּן אֱלֶעָזֶר וְגו', וכאן איתא מקנא. חייך, שאין ישראל עושין ברית מילה עד שאתה רואה בעיניך. מכאן התקינו חכמים, שיהיו עושין מושב כבוד למלאך הברית. שנאמר (מלאכי ג' א'), וּמִלֶּאךֶּ הַבְּרִית אֲשֶׁר אִתָּם חֲפָצִים הִנֵּה בָא...".

ב. הקב"ה הבטיחו לאליהו הנביא, כי כל העומדים בשעת ברית מילה יכופר להם עוונותיהם, וכמו שכתב ב'אגרא דפרקא'³ (לרבי צבי אלימלך מדינוב זצ"ל, אות קמ"ו): "נאמר לי משם קדוש ישראל ה"ה הרב הקדוש מה"ר שלמה מקארלין זצללה"ה הי"ד, שאמר בשם המדרש, בשעה שאמר הקב"ה לאליהו שיעטרך להיות בכל ברית מילה שבישראל, אמר אליהו, אתה ידעת שאני מקנא לשמך יתברך, הנה אם יהיה הבעל ברית בעל עבירה, לא אוכל לסבול להיות שם. והבטיחו השי"ת שיכפר להבעל ברית, ואז יהיה ריקן מעבירות. והשיב עוד, אפשר יהיה המוהל בעל עבירה. הבטיחו השי"ת, שיכפר גם לו. השיב עוד, אפשר יהיו הקהל העומדים שם בעלי עבירות ולא אוכל לסבול. הבטיחו השי"ת שיכפר לכל הקהל, כן שמעתי שיצאו הדברים מפי הקדוש הנ"ל, ונ"ל, שזה שמרומז בפינחס הוא

ברשות... ועליהם מפורש בקבלה, שִׁנְיָהּ פֶּעֶדָר הַחֲחִלִים וגו', אף אנשי המלחמה שבך כולם צדיקים".

4. הובא גם כע"ז ב'ילקוט' לך לך ע"א, ובפרשתינו (בלק) תשס"ו.

5. ותש"ח להרב ש. כהן שליט"א שציין לדבריו ולדברי 'הנועם ממדים' דלהלן.

6. וראה עוד מה שכתב בספרו 'בני יששכר' (מאמרי חודש תשרי מאמר ד' דרוש ב'): "והנה שמעתי שיש באיזה מדרש, שאמר אליהו, רבונו של עולם, כיון שמידתי שאני מקנא, ולא אוכל לסבול חטא ועוון, פן יהיה אבי הבן המכניס לברית בעל עבירה ולא אוכל לסבול. והשיב לו

אליהו, תחת אשר קנא לאלקיו ויכפר על בני ישראל. כי הואיל ומידתו קנאה, והוצרך להיות אצל כל ברית ולא יוכל לסבול, ע"ז גורם הכפרה לישראל, כי הוצרך השי"ת להבטיחו כנ"ל".

ג. פינחס זכה לעלות לשמים בזכות המילה, וכמו שביאר ה'צידה לדרך' (שם י"א): "או נאמר, שרמז לו, שבזכות קיום הברית יזכה לעלות השמימה. כדאיתא במדרש הנעלם (תקוני זהר תקון ע', קל"א א'), (דברים ל' י"ב) מִי יַעֲלֶה לִנְנוֹ הַשָּׁמַיְמָה ראשי תיבות 'מילה', וסופי תיבות שם בן ארבע אותיות; שבזכות המילה זכה לעלות לשמים ולהתנדב בהשי"ת, וכן בעבור שקינא לברית יזכה לעלות השמימה. ולכן כתיב 'שלים' ו' קטיעא, ראשי תיבות למפרע, מי יַעֲלֶה לִנְנוֹ הַשָּׁמַיְמָה".

ד. התורה רמזה, כי ישראל ממתנינים לאליהו מלאך הברית בעת המילה, וכמו שנאמר (שם כ"ח ב'): "צו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאִמְרַתְּ אֲלֵהֶם אֶת קֶרְבְּנִי לַחֲמִי לְאִשִּׁי יִיחַ נִיחָחִי תִשְׁמְרוּ לְהִקְרִיב לִי בְּמוֹעֵד", וכתב בספר 'נועם מגדים' (לרבי אלעזר הלוי הורוביץ זצ"ל, אב"ד טארני גראד, ובהסכמת הרב מאפטא זצ"ל והרב מקו"צניץ זצ"ל ועוד, פנחס עמ' מ"ג): "...והנה אמרנו זה ימים רבים לפרש הכתוב, קנאת סופרים תרבה חכמה, שהוא ע"פ אמרם ז"ל (סנהדרין פ"ב א'), (מי שבא על הנכרית) קנאים פוגעים בו, לא פגעו בו קנאים מהו וכו', ואם ישראל הוא לא יהיה לו ער בחכמים ועונה בתלמידים. משמע ממילא שאם פגעו בו קנאין ונעשה דין למטה, יהיה לו ער ועונה בחכמים ותלמידים. נמצא, דבר זה מרבה חכמה בישראל. וזהו מאמר המורה, קנאת סופרים תרבה חכמה... וזה יאמר הכתוב על מלאך הברית אליהו, הוא פנחס המקנא, ועליו יאמר, אֶת קֶרְבְּנִי לַחֲמִי לְאִשִּׁי; שהקריב לַחֲמִי התורה, לְאִשִּׁי. אנשים שלי, על ידי קנאתו. כי בזולת זה, ח"ו לא היה להם ער ועונה. ואמר עוד, יִיחַ נִיחָחִי, שהדבר היה חשוב כקטורת. שפצינו, אהרן עצר המגפה על ידי רז הקטורת שמסר לו (-מלאך המות) עשה (-פעל אהרן לעצירת המגפה), ופינחס עצר המגפה ע"י הקנאה הקדושה. הרי בעליל היה ההיה הדבר במעלת ריח ניחוח הקטורת; תִשְׁמְרוּ. תמתינו, כי גדולי ישראל אשר עיניים להם ולו יראו לאליהו ז"ל בעת המילה, ימתינו עליו, כאשר בא בסיפור בספרים, מאביו של האריז"ל ודומיו. ופשוטי בני אדם, יצפו בו, ומתוך זה מכינים כסא כבודו... ולכל אחד יאמר 'תִשְׁמְרוּ' לפי בחינתו; לְהִקְרִיב לִי. היינו למול הילד, שזהו קרבן...".

ה. עם ישראל נמשלו לענבים, בזה שקיבלו קודם את מצות המילה עוד קודם מתן תורה ואח"כ שאר המצוות, וכמו שנאמר (שם כ"ח כ"ו): "וְבִיּוֹם הַבְּפוּרִים בְּהִקְרִיבְכֶם מִנְחָה חֲדָשָׁה לַה' בְּשִׁבְעֵתֵיכֶם מִקְרָא קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל מִלְאכְתְּךָ עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ, וְיִבְיָאֵר ה'שִׁפְתֵי כַהֵן שֵׁם: "...אלא כוליה קרא לדרשא אתי; וְבִיּוֹם הַבְּפוּרִים. הוא יום שנבחרו ישראל לקבל התורה, שנאמר (הושע ט' ז'), כְּעֶנְבִים בְּמִדְבָּר מִצְאֵתִי יִשְׂרָאֵל בְּכַפּוּרָה בְּתֹאנֶה בְּרִאשִׁיתָהּ, שחז"ל דרשו פסוק זה על ישראל בקבלת התורה (ילקוט הושע תקכ"ה). וזה לשונו, כְּעֶנְבִים בְּמִדְבָּר מִצְאֵתִי אֲבוֹתֵיכֶם, מדבר בישראל, בשעה שעמדו על הר סיני נמשלו כענבים... דבר אחר, מה ענבים הללו חרצנים מפנים, כך היו ישראל והאספסוף אשר בקרבם. מה ענבים יש בהם מאכל ומשקה, כך היו ישראל, יש בהם בני תורה ויש בהם בני מעשים. בְּכַפּוּרָה בְּתֹאנֶה, שאורין

הקב"ה, הנה אכפר לו עונותיו. ואמר עוד (-אליהו), פן יהיו הבעל ברית והמוהל בעלי עבירות. והשיב ה' יתברך, אכפר להם גם כן. ואמר עוד, פן יהיו העומדים שם בעלי עבירות. והשיב ה' יתברך, שיכפר לכל העומדים בברית. כך שמעתי שיש באיזה מדרש, ולא ראיתיו. אבל ראיתי בספר אחד, כתב גם כן ששמע בשם המדרש, שכל העומדים אצל כסא של אליהו, מתכפרין עונותיו".

7. ותשו"ח להרב א. י. ויסברג שליט"א שציין לדבריו ולעוד 'מראי מקומות'.

8. ובספר 'פרדס יוסף החדש' (שם אות כ"ב), כתב בשם 'פירוש התורה לרבינו אביגדור ז"ל' שנדפס ב'ספר הזכרון

1. והוסיף שם ה'משכיל לדוד', דבזה אתי שפיר הא דהוצרך לכתוב (שם מ"ד): "לִימְנָה מִשְׁפַּחַת הַיִּמְנָה", ולכאורה הרי בִּימְנָה כבר יש את אותיות השם, ומדוע צריך לכתוב בה"א הידיעה הַיִּמְנָה, ולהמבואר אתי שפיר, דשם כתוב קודם אות יו"ד ואח"כ אות ה"א, ולכן הוסיף הקב"ה אות ה' בתחילת שמם, כדי שתהיה האות ה"א ראשונה קודם האות יו"ד.

2. וראה עוד ב'אור החיים' שם, מה שביאר טעם נוסף להקדמת האות ה"א ליו"ד.

3. וכמו שפירש"י (במדבר שם י"א): "מגיד שהיו כשרים וצדיקים, ולא נחשדו על הגזל לשלוח יד בביזה שלא

(ש-מלקטים) אותה אחת ואחר כך שתיים ואחר כך שלוש, ואחר כך בסלים ובמגרפות, כך ישראל, בתחילה במצרים נתן להם מצות מילה, שנאמר (שמות י"ב, מ"ד), וּמִלַּתָּהּ אֹתוֹ אֲזַי יֵאָכֵל בּוֹ, ובמרה נתן להם שבת ודינים... וכשאלו לסיני נתן להם עשרת הדברות ומצוות עשה ומצוות לא תעשה וכל התורה, זהו פְּנֻיָּהם.

לפרשת מטות - מסעי:

בתשובה לשאלה, היכן בפרשיות מטות-מסעי, מצינו מעשה או הנהגה בענין 'ברית מילה', או שניתן ללמוד על דבר מענייני 'ברית מילה' מעלתה וכוחה והלכותיה, או על הדרכים והצורות הראויות אל עשייתה.

הנה מצינו כמה לימודים והנהגות בענייני ברית מילה הרמוזים בפרשיותינו, וכדלהלן.

פרשת מטות:

א. משה רבינו שלח דוקא את פינחס להילחם ממדין , כדי להינקם מהם על שהחטיאו את ישראל בהעדר מצות המילה, וכמו שנאמר (במדבר ל"א ו'): "וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה אֶלֶף לְמִטָּה לִצְבָּא אֹתָם וְאֵת פִּינְחָס בֶּן אֱלֶעָזָר הַכֹּהֵן לִצְבָּא וְכָלִי הַקֹּדֶשׁ וְחֻצְצֹרוֹת הַתְּרוּעָה בְּיָדָם, וּפִרְשִׁי שֵׁם (ומקורו מה'תנחומא'): "ומפני מה הלך פינחס ולא הלך אלעזר, אמר הקב"ה, מי שהתחיל במצוה, שהרג כזבי בת צור, יגמור". וכתב ב'עוללות אפרים' (מאמר תמ"א): "ויש לדקדק, למה עבר משה על דברי ה'ש"ת, הלא הקב"ה אמר לו (שם ב') נָקַם נִקְמַת הַמִּדְיָנִים וגו', משמע שיעשה בעצמו. ואף אם נאמר שלוחו של אדם כמותו, מכל מקום הלא כבר מצינו במלחמת עמלק שנאמר (שמות י"ז ב'), וַיְדִי מֹשֶׁה קְבָדִים, פִּירֵשׁ, בשביל שנתעצל במצוה ומינה אחר תחתיו, נתייקרו (כבדו) ידיו. וא"כ כאן, שמינה גם כן אחר תחתיו, למה לא מצינו לו שום עונש. ואין לומר לפי שנתגדל במדין (וכמבואר ב'תנחומא') שם ה', בור ששתיית ממנו מים אל תזרוק בו אבן)... דא"כ למה לא ציוה לו הקב"ה בעצמו שלא ילך הוא מן הטעם הזה. וקושיא זו אי אפשר להולמו בדרך פשט, אם לא בשנאמר, שנקמה זו במדין היתה על הזנות שהזנו את ישראל, וגרמו משיכת הערלה והעדר המילה. ומצינו שגם משה חטא במצות המילה, שהרי כשנתרשל במילת אלעזר בנו באו אף וחימה לבולעו וכו'. וא"כ איך יבוא הוא ליקח נקמה מן החוטאים במילה, והרי יאמרו לו, טול קורה וכו'. ואעפ"כ ציוה לו הקב"ה לילך הוא בעצמו, כי כבר מחל לו הקב"ה אותו עוון. ומשה לרוב עונו שבו, היה בוש על כל פנים לילך בעצמו. ואמר, אע"פ שהקב"ה התיר לי, מכל מקום ראוי לי לחוש לאותו חטא. והיה בוש, שלא יזכר לו עוון העגל, אע"פ שכבר נמחל לו אותו עוון... לפיכך ציוה לפינחס, שהוא התחיל ליקח נקמת המילה, והוא יגמור...".

ב. התורה רמזה, כי מרגע שהאדם נכנס בברית הרי הוא חייב הזאה לכשיטמא בטומאת מת, וכמו שנאמר (שם י"ט): "וְאִתָּם חָנוּ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה שְׂבַעַת יָמִים כֹּל הַיּוֹם וְכָל נֹגֵעַ בְּחַלְלֵי תַתְּחַטָּאוּ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי אִתָּם וְשְׂבִיבִים" וּפִירֵשׁ: "אִתָּם וְשְׂבִיבִים... אֵלֶּה מֵה שֶׁנִּכְרְמוּ מִקִּבְּלֵי טוּמְאָה וְצִרְכֵּיהֶּם וְצִרְכֵּיהֶם אִתָּם בְּנֵי בְרִית, אֵף שְׂבִיבִים כְּשִׁיבֹאוּ לְבְרִית וִיטְמְאוּ, צִרְכֵּיהֶם הַזֶּה"¹⁰.

ג. עיקר גבורת האדם היא לכבוש את יצרו, וזה ע"י מצות המילה, וכמו שנאמר (שם ל"ב א'): "מִקְנֶה רֶב הָיָה לִבְנֵי רְאוּבֵן וְלִבְנֵי גָד עָצוּם מְאֹד וַיִּרְאוּ אֶת אֶרֶץ יִצְחָר וְאֶת אֶרֶץ גִּלְעָד וְהָיָה הַמָּקוֹם מְקוֹם מִקְנֶה", ואיתא במדרש (במדב"ר כ"ב ז'): "הלכה, שלש מתנות נבראו בעולם (עושר חכמה וגבורה); זכה באחת מהן נטל חמדת כל העולם. זכה בחכמה, זכה בכל; זכה

בגבורה, זכה בכל; זכה בעושר, זכה בכל. אימתי, בזמן שהן מתנות שמים ובאות בכח התורה; אבל גבורתו ועשרו של בשר ודם אינו כלום...".

וביאר ה'שפת אמת' (מטות תרנ"א) דברי המדרש: "בענין בני ראובן ובני גד... כי הנה באמת זה החלק היה מוכן ומזומן בעבורם (כי חלקם בעבר הירדן היה ראוי להם מעיקרא גם אם לא היו מבקשים אותם)¹¹, אך כי ירושת ארץ ישראל למטה היא הכנה להשורש למעלה, וזה בא לבסוף, כי הקב"ה באופן זה סידר העולם, כמו שהאדם נברא בסוף שיכנסו לשְׂבַת מיד. וכמו כן היה סדר כיבוש הארץ, מקודם עבר הירדן, אח"כ ארץ כנען וירושלים, ומקום ביהמ"ק באחרונה שאז שרתה השכינה בארץ... והנה אלה השלש, חכם גבור עשיר, הוא ג"כ עבודת הבורא; חכם, בתורה; וגבור, לכבוש יצרו; ועשיר, במצות ומעשים טובים... וכל החכמה והגבורה ומעשים טובים אין מתקנים נפש האדם, רק אם תכלית הכוונה לשמו יתברך... ולכן הגם כי בני גד וראובן מצאו חלקם למטה, כאשר משה רבינו ע"ה ידע כי עוד לא זאת הנהגה ומציאות חלק שלמעלה, רק למטה בלבד, לכן קשר אותן ותלואו לכיבושו בני ישראל כל ארץ כנען, אז יהיה להם חלקם למפרע, כדי שלא יהיה חלקם נפרד מהשורש שלמעלה כנ"ל... וכן צריך להיות לעולם שלש המתנות בכח התורה... והם השלש דברים שדורש המדרש בפרשת מסעי, שצריכים להזכיר בברכת המזון; 'חיים', זה (החלת ז' י"ב) הַחַיִּים תַּחֲתֵי בְעָלְיָהּ; 'ברית', היא הגבורה, הכובש את יצרו, וניתן לבני ישראל בכוח הברית להסיר הערלה. וכן כתיב (תהלים מ"ה ד'), חָגוּר חֶרֶב. ועל זה מברכין, 'אזור ישראל בגבורה'; 'ארץ חמדה', היא עשירות. והכל בכוח התורה...".

ד. ארץ ישראל ניתנה לאבותינו גם בזכות מצות המילה, וכמו דאיתא במדרש (שם): "...ותמותו אלו בזמן שאינן באין מן הקב"ה סופן להפסק ממנו; שנו רבותינו, שני חכמים עמדו בעולם; אחד מישראל, ואחד מעובדי כוכבים. אחיתופל מישראל, ובלעם מאומות העולם, ושניהם נאבדו מן העולם. וכן שני גיבורים עמדו בעולם; אחד מישראל, ואחד מאומות העולם. שמשון מישראל, ונָלִית מאומות העולם, ושניהם נאבדו מן העולם. וכן שני עשירים עמדו בעולם; אחד מישראל, ואחד מאומות העולם. קרח מישראל, והמן מאומות העולם, ושניהם נאבדו מן העולם. למה, שלא היה מתנתן מן הקב"ה, אלא חוטפין אותה להם. וכן אתה מוצא בבני גד ובני ראובן, שהיו עשירים והיה להם מקנה גדול, וחיבבו את ממונם וישבו להם חוץ מארץ ישראל, לפיכך גלו תחלה מכל השבטים... ומי גרם להם, על שהפרישו עצמם מן אחיהם בשביל קניינם...".

וביאר ב'שפת אמת' (שם תרנ"ח) את דברי המדרש: "הפירוש, כי כל מה שבא בכח הטבע והוא תחת השמש לפי הנהגת הטבע והמזל, הוא לעולם מתהפך ומשתנה, ואין לו קיום לעולם... אבל מתנה הבאה בכוח התורה, שהיא למעלה מן השמש ואינו בכח הטבע, הוא קיים לעולם... ולכן בברכת הארץ מזכירין 'ברית ותורה', שעיקר השבח על זה שניתן לנו ארץ ישראל בכוח ברית ותורה. וממילא היא מתנה לעולם, אפילו שנחסר לנו בעוונותינו הרבים עתה בפועל ממש, מכל מקום עיקר המתנה קיימת... והנה ארץ ישראל תלוי בברית, כמו שנאמר (נחמיה ט' ח'), וְכָרוֹת עִמּוֹ הַבְּרִית. דכמו בנפש, סוד המילה גנוז בחותם תוך חותם, וכאשר הוסר הערלה ונפרע אז נגלה סוד המילה, כן ארץ ישראל, היה עליו מכסה כדי שלא ישלטו החיצונים בפנימיות. וזה ענין סיחון ועוג שהיו שומרים, והיא הערלה החופף

אין מילה נוהגת בלילה, אלא כוונתו לומר דמלו 'מחמת' אותו הלילה שיצאו ממצרים, וכעין מה דאיתא במדרש (שמו"ד ר"ט ה'), והבאנו דבריו בתשובה ל'מעניינא דסדרא' מגליון תשע"ב, אות ט'): "ורבותינו אמרו, לא ביקשו ישראל למול במצרים, אלא כולם ביטלו המילה במצרים, חוץ משבטו של לוי. שנאמר (דברים ל"ג, ח'-ט'), וְלֹלִי אֶמְרָ תִּמְיָךְ וְאוֹרֶיךָ. למה, כִּי שְׁמֹר וְאֶמְרָתְךָ וְנִבְרִיתְךָ יִצְרוּ, במצרים. והיה הקב"ה מבקש לגאלו (-לכל ישראל), ולא היה להם זכות. מה עשה הקב"ה, קרא למשה ואמר לו, לך ומהול אותם. ויש אומרים, שם היה יהושע שמל אותם... והרהר מהן לא היו מקבלים עליהם למול; אמר הקב"ה,

סביב הברית, וזה נמסר ביד משה רבינו ע"ה. אח"כ כשנכנסו וכבשו השבעה אומות, זה סוד הפריעה, שהם היו שרויין בתוכה ממש, כמו עור הפריעה שדבוק ביותו, ואין הפנימיות נגלה עד שהוסר עור הפריעה, כן נגלה קדושת ארץ ישראל באיבוד אותן הרשעים...".

פרשת מסעי:

ה. התורה רמזה, כי בני ישראל יצאו ממצרים בזכות דם פסח ודם מילה, וכמו שנאמר (שם ל"ג ג'): "וַיִּסְעוּ מִרְעַמְסֵס בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן מִמִּקְחַת הַפֶּסַח יֵצְאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בֵּיד רָמָה לְעֵינֵי כָל מִצְרַיִם, וַיֵּאָר וַיַּעֲלֹלוּ אֶפְרַיִם (מאמר תמ"ב): "כי דם פסח רמז באומרו, מִמִּקְחַת הַפֶּסַח יֵצְאוּ; ולמה לו להזכיר הפסח, הוי ליה למימר בחמשה עשר יצאו. אלא לומר, שיצאו למחרתו של יום חמשה עשר, בזכות הפסח שהקריבו בלילה. ודם מילה, באומרו יֵצְאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בֵּיד רָמָה לְעֵינֵי כָל מִצְרַיִם; לומר, אע"פ שמלו בלילה ההיא¹², והמילה מתשת כוחו של אדם וכן הדרך... ואעפ"כ יצאו ביד רמה בחיל ובכוח. רמז לדבר, במה שאמר לְעֵינֵי כָל מִצְרַיִם; סופי תיבות 'מילה'¹³. לומר, אדרבה, שהמילה גרמה להם ההתרוממות, ושקמה קרנם בה לעיני כל מצרים, שראו המצריים ולא היה בהם כח למחות בישראל. לכך סמך לומר (שם ד'), וּמִצְרַיִם מִקְבְּרִים וגו'. לומר, שאלו (-המצריים) פרשו למיתה, וישראל פרשו לחיים. כי במילה נאמר (יחזקאל ט"ז ו'), וְאָמַר לָךְ בְּדִמְיֶךָ חַיִּי".

ו. ממצות מילה נלמד, כי אין לקיים מצות ישוב ארץ ישראל באופן שיש סכנה רוחנית לאדם או לבני ביתו, וכמו שנאמר (שם נ"א): "וְהִוָּרְשְׁתֶּם אֶת הָאָרֶץ וַיִּשְׁבְּתֶם בָּהּ כִּי לָכֵם נָתַתִּי אֶת הָאָרֶץ לְרִשְׁתָּהּ אֹתָהּ, וּבְרַשׁ"י שֵׁם בִּיאָר, כי אם יורישו את הארץ אז יוכלו לשבת בה ולהתקיים בה. אמנם הרמב"ן שם כתב: "על דעתו, זו מצות עשה היא; יצוה אותם שישבו בארץ ויירשו אותה, כי הוא נתנה להם, ולא ימאסו בנחלת ה'". וביאר בספר 'טעם ודעת' (לרבי משה שטרנבוך שליט"א, פרשת מסעי עמ' קע"ז), דאף להרמב"ן ניתן לבאר כדברי רש"י, שלא נתחייבו ישראל במצות ישוב ארץ ישראל אם לא יהיו יכולים לרשת אותה מידי יושביה, שהם שבעת העמים. והיינו, כי כל עוד יש סכנה שהעמים הנמצאים בה יחטיאו את ישראל, אין מצות ישוב ארץ ישראל נוהגת כלל, כיון שמצוה זו היא רק בעת שארץ ישראל בקדושתה.

וכתב שם ה'טעם ודעת': "ומאכן יש ללמוד לדינא, לדעת הרמב"ן כאן שמצוה זו נוהגת בזמן הזה, אין על האדם לקיימה כי אם בהיותו בטוח נאמנה שלא יארע לו ולבניו שום פגם ודופי בדרכיו ובאמונתו, וכי בידו לחנך דורותיו אחריו בדרך ה' בלא קלקול ח"ו. כי אז בודאי אשריו ואשרי חלקו, שזוכה לדור באהלי קודש, ולקדש עצמו בקיום תורה ומצוותיה בפלטין של מלך. ויסופר על הגאון רבי יוסף חיים זוננפלד זצ"ל, שכשאר נטל אודות קיום מצות ישוב ארץ ישראל בזמנו, השיב, כי יש לנו ללמוד ממצות מילה, שבודאי לא פחותה היא בערכה ממצות ישוב ארץ ישראל, שהרי דוחה היא את השבת. ומי שמתו אחיו מחמת מילה אין מלין אותו, באשר סכנה היא לו. וכן הוא הדבר במצוה זו של ישיבת ארץ ישראל, אם מסתכן הוא על ידה, באבדן נפשו או נפשות בני ביתו במיתה רוחנית החמורה ממיתת הגוף, ודאי שאינו מחוייב להכניס עצמו בסכנה זו [ולכאורה כוונתו כי 'אסור' לו להכניס עצמו בסכנה זו]. וימתין בקיום המצוה, עד שיעלה בידו להבטיח את עתידו הרוחני להקדיש עצמו בארץ ישראל לעבודת השי"ת, בלא שום חשש סכנה".

שיעשו הפסח. וכיון שעשה משה את הפסח, גזר הקב"ה לארבע רוחות העולם ונושבות בגן עדן, ומן הרוחות שבגן עדן הלכו ונדבקו באותו הפסח... והיה ריחו הולך מהלך ארבעים יום. נתכנסו כל ישראל אצל משה, אמרו לו, בבקשה ממך, האכילנו מפסחך, מפני שהיו עייפים מן הריח. היה אומר הקב"ה, אם אין אתם נימולין אין אתם אוכלין... מיד נתנו עצמן ומלו, ונתערב דם הפסח בדם המילה, והקב"ה עובר ונוטל כל אחד ואחד ונושקו ומברכו...".

13. כנראה כוונתו, דצירוף אותיות 'מילה' הוא בתוספת האות ה"א שבסיום תיבת 'רָמָה' הקודמת.

להגרש"ב ורנ"ז ז"ל (עמ' קצ"א), דתיבת 'שלים' (היינו 'שלום' עם ו' קטיעא), היא בגימטריא 'פינחס גולד מהול'. 9. מה שאמר שם 'מאמר הכתוב', אין הכוונה לפסוק בכתבי הקודש, אלא ללשון הגמ' (ב"ב כ"א א' ועוד). 10. ובספר 'ברכת פריץ' רמז בזה, דתיבת 'שְׂבִיבִים' היא בגימטריא 'שיתגיירו', לפי החשבון דאות מ"ם סתומה מאותיות מנצפ"ך היא מספר שש מאות. ותשר"ח להרב א. י. ויסברג שליט"א שציין לזה ולעוד 'מראי מקומות'. 11. ועיין בזה מה שהרחבנו בביאור הענין ב'נפלאות מתורתך' בגליון האחרון. 12. נראה דאין כוונתו לומר שמלו ממש בלילה, דהרי

